

Mgr Kamila Morawska

Człowiek i obraz. Pojęcie image w koncepcji Gastona Bachelarda

Słowa kluczowe: człowiek, obraz, rozum, wyobraźnia, nauka, poezja, psychoanaliza, fenomenologia

Streszczenie

Myśl Gastona Bachelarda przedstawiona w około trzydziestu pracach pisanych między 1927 a 1961 rokiem jest wielowątkowa. Całokształt filozoficznego namysłu Bachelarda wymyka się prostym klasyfikacjom, nawet wówczas gdy sam autor – mówiąc chociażby o przeciwstawnych osiach nauki i poezji, czy też negatywnie wartościując wybujały umysł poetycki w kontekście surowego probierza obiektywnego poznania naukowego – do takowych prowokuje.

Bachelard wywarł ogromny wpływ na współczesną filozofię głównie za sprawą koncepcji „cięcia epistemologicznego” (*rupture épistémologique*) oraz „profilu epistemologicznego” (*profil épistémologique*). Natomiast te aspekty jego myśli, które poświęcone były poezji, wyobraźni i jej obrazom nie zyskały tak znaczącej pozycji mimo, że są one wysoce oryginalne zarówno w swojej treści, jak i formie. Naukowa racjonalność spotyka się tutaj z poetyckim wyobrażeniem. Francuski filozof z jednej strony mówi o poznaniu obiektywnym oraz pragnie oczyścić je z obrazów stosując metodę „psychoanalizy wiedzy obiektywnej” (*psychanalyse de la connaissance objective*), z drugiej strony jednak, kiedy sytuuje swoje rozważania w paradygmacie poetyckim, dowartościowuje porządek imaginacyjny. Obrazy literackie wzbogacają egzystencję człowieka, działają na niego dobroczynnie (*bien-être*) oraz pokazują mu inne wymiary rzeczywistości (*surréalité*). Tutaj, zalecana ostrożność wobec imaginacyjnego kontaktu ze światem jest czymś niewskazanym. Poetycki podmiot w relacji ze światem (czterema elementami natury) wypełnia, jak mówi Bachelard nawiązując do myśli C.G. Junga, archetypowe struktury *psyche* treścią materialną (żywołem ognia, wody, powietrza i ziemi).

Interpretacje redukujące bachelardyzm wyłącznie do filozofii nauki, czy też jedynie do filozofii poezji są jednak, jak sądzi autorka rozprawy, błędne (podobnie jak utożsamienie tego stanowiska jedynie z idealizmem lub materializmem, lub jakimkolwiek dualizmem). Zdaje

się, iż filozofia Bachelarda mówi nam zdecydowanie więcej. Chodzi w niej bowiem nie tylko o naukową lub poetycką aktywność podmiotu, lecz o człowieka samego, a przede wszystkim o jego zakorzenienie w porządku obrazowym, a dopiero w kroku następnym – w kontekście owej źródłowej „obrazowości” – o różne poziomy jego aktywności, które Bachelard opisuje przeważnie jako aktywność naukową lub poetycką.

Autorkę rozprawy interesują przede wszystkim kwestie dotyczące fundamentalnej dla bytu ludzkiego sfery obrazów oraz człowieka jako ich medium. Związaną ludzką *psyche* z obrazem, to – jej zdaniem – kluczowy punkt bachelardowskiej filozofii, który jednocześnie, jak stara się pokazać, implikuje ważny wymiar antropologiczny. Człowiek jest bytem, który konstytuuje swoją tożsamość oraz rozwija swoje aktywności zawsze w odniesieniu – negatywnym lub pozytywnym – do obrazów obecnych zarówno w domenie świadomości, jak i nieświadomości; obrazów funkcjonujących w ramach kolektywnego dyskursu nauki, jak i tego, co wyobrażone, intymne, oniryczne.

Prezentacja zasygnalizowanych powyżej motywów nie jest pozbawiona interpretacyjnych trudności, ponieważ Bachelard w swoich dziełach nie formułuje *explicite* gotowej oraz całościowej koncepcji ludzkiej podmiotowości oraz bezpośrednio nie sytuuje swojej refleksji w polu antropologii. U Bachelarda nie odnajdziemy bezpośredniej odpowiedzi na zasadnicze pytanie antropologii filozoficznej: czym lub kim jest człowiek? Autorka uważa jednak, że cała twórczość Bachelarda implikuje antropologiczno-filozoficzną problematykę dotyczącą naszego „bycia-w-świecie”, które w sposób rudymenarny zakorzenione jest w sferze obrazowej, jak i przez nią zdeterminowane. Dotyczy to zarówno poznania naukowego, jak i potocznego, praktyczno-technicznego, jak i artystycznego przekształcania świata, nadawania mu sensów, doszukiwania się znaczeń, interpretowania znaków, itp. Pojęcie „obrazu” to niezmiernie istotny punkt odniesienia (pozytywny lub negatywny) przewijający się w całej jego twórczości, niezależnie od tego, czy poświęca on swoją uwagę filozofii nauki, czy też filozofii poezji. Pojęcie to jest więc kluczowe w polu badań o charakterze antropologicznym.

3. 06. 2019
Kornelia Morozinska